

Jiří Světlík

Jan Heyrovský a jeho rod v Rokycanech v 17. - 19. století

Kdy se rodina Heyrovských přistěhovala do Rokycan, nevíme. V berní rule toto jméno není, ani v soupisu poddaných podle víry. Ale už první rokycanská matrika z let 1659-1684 nám představuje rodinu Jana a Kateřiny Heyrovských s celou řadou dětí. Jejich příjmení je zapisováno různě: Herowský, Hegrovský, Heirowskij, Heirowskey, Heyrovský, ojediněle též Heylowský e Wegrowský. Psaní příjmení Heyrovský v této podobě s písmenem „y“ začal důsledně užívat až Ferdinand Šimon Heyrovský, i když jeho matriční zápis o narození i školní vysvědčení jsou psána ve tvaru Hejrovský.

Druhá křestní matrika rokycanská z let 1684-1695 nám představuje rodinu Tomáše Hejrovského z města a Jana Hejrovského z předměstí Pátek (Pražské předměstí). Jména dětí z předchozí rodiny (Jana a Kateřiny H., viz výše) se neztotožňují se jmény tohoto Tomáše a Jana a nelze tedy doložit jejich přímou příbuznost. Z let 1695-1719 se rokycanská křestní matrika nedochovala vůbec, patrně shořela při požáru města a kostela v roce 1784. V této mezeře ale podle jiných dokladů můžeme dokázat další rodiny Hejrovských a to: v roce 1707 Jana Karla Hejrovského s manželkou Zuzanou. Je zachována žádost J. K. Hejrovského z 24. ledna 1707, aby k jeho sňatku se Zuzanou, pozůstalým sirotkem po měšťanu Janu Heirowském jeden větel piva proti odvedení ječmene nařízeno bylo vydati – (což může současně podporovat domněnku, že zde byly rodiny navzájem nepřibuzné). Dále zde v té době žil Šebestián Hejrovský, kloboučník a desátník městský, jenž vlastnil dům ve městě s právem ročně vařit jednu poloviční várku piva sedm a půl sudu čtyřvřederního. Jeho syn Kašpar, truhlář, se přiznal do Blovic roku 1764.

Od roku 1732 můžeme už bezpečně v Rokycanech sledovat přímou linii našeho rodu Heyrovských. Žije zde rodina Josefa a Anny Heyrowských. V matrice je zapsán 24. října 1732 křest jejich syna Šimona. Ale matrika zemřelých nás rozčaruje: „9. Novembris 1732 umřela Anna Heyrowská, stáří 29 roků.“ A nedlouho po matce „28. Nov. 1732 umřelo pacholátko jménem Šimon, stáří 5 neděl, z otce Josefa Heyrowského.“ Vdovec Josef Heyrowský se pak znovu oženil. S druhou manželkou Kateřinou měl nejprve syna Matěje, narozeného 27. února 1736. Ten však již za 10 dní zemřel. Až po čtyřech letech se narodil další syn Matěj dne 24. února 1740.

Tento Matěj Heyrowský, jirchář, uzavřel dne 7. listopadu 1762 sňatek s vdovou Ludmilou, dcerou Josefa Reslera, měšťana královského města Rokycan. Manželé Matěj a Ludmila Heyrowských měli v průběhu dvaceti let celkem 12 dětí. Z této řady dětí nás budou zajímat jen dva synové, Ignác (Hynek) a Ferdinand Šimon.

Ignác Heyrovský vystudoval na kněze a jeho otec Matěj požádal 13. srpna 1789 rokycanský magistrát o povolení „... půl várky piva k primici svého syna Hynka Heyrovského, jakožto k zmírnění nákladu.“ Páter Ignác Heyrovský (někdy psán česky Hynek, tvar kolísá) působil od r. 1795 jako kaplan a vyučující katecheta v Rokycanech a po pěti letech se stal farářem v Liblíně, městečku vzdáleném 30 km severně od Rokycan. Liblín – v té době panství Wurmbrandtů, byl skoro německý. Je zajímavé, že páter Heyrovský zde křtil pozdějšího obrozeneckého básníka Jana z Hvězdy (1804) a měl čilé styky s probuzeneckým střediskem Radnice, v jehož čele stál tamní farář, vlastenecký básník Antonín Jaroslav Puchmajer. Dne 4. dubna 1805 rokycanský magistrát vydal faráři Heyrovskému pochvalné vysvědčení za dobu jeho činnosti ve městě.

Také Ferdinand Šimon Heyrovský (*25. 10. 1769) šel brzy do světa. Ve svých 11 letech se nejprve stal fundačním zpěvákem v klášteře ve Svatém Janu pod Skalou a později u sv. Markéty v Břevnově. Vystudoval při tom gymnasium a v letech 1792-1795 právnickou fakultu

s vyznamenáním, a to vše bez kakékoli finanční podpory svých rodičů, kteří v roce 1784, když bylo Ferdinandovi 15 let, přišli při obrovském požáru Rokycan o všechno.

V r. 1796 byl jmenován magistrátním radou ve Volyni. Současně byl zemskými úřady určen komisařem u císařských plukovních skladů tamtéž. Přitom se ukázal, stejně jako v celém svém dalším životě, jako muž povinnosti. Pro příčinlivost ve funkci došel uznání u představených a už v roce 1798, ve svých devětadvaceti letech, byl povolán do Rokycan za purkmistra. Tento úřad zastával nepřetržitě až do své smrti celkem 41 let.

V letech 1798, 1801 a 1804 složil na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy university potřebné rigorosní zkoušky a 12. listopadu 1804 byl promován na doktora práv.

Ferdinand Šimon Heyrovský přišel zpátky do svého rodného města pravděpodobně ženat už z Volyně. Jeho manželka jménem Rosalia Dorothea Cardello podle různých pozdějších záznamů rokycanských matrik pocházela z Březnice a podle věku v době smrti se musela narodit okolo roku 1778. Ale i když v Březnici byl kostel s jezuitským klášterem už od r. 1650, přesto březničtí křtili své děti ve vzdálených kostelech v Tochovicích a v Bubovicích. V matrikách obou far se však podařilo nalézt jen jediný křest dítěte s příjmením Cardello za celou dobu trvání těchto matrik. Je to matrika fary v Bubovicích z let 1759-1784, kde na straně 395 v oddíle nemanželských dětí je tento latinský zápis křtu: „26. Decembris 1780 Dorothea Elisabethe (ad S. Ignatium). Mater: Rosalia, uxor Caspari Cardello militis a Regimine Wolffenbüttel, nata Skladana, Březnicio, non convivens marito. Bapt. Henricus Zástěra, Exjesuita. Patrini: Dorothea vidua Masakova, miles pyrobollarius a Regimine Pellegrini.“ Nemůžeme proto z tohoto zápisu křtu spolehlivě tvrdit, že se skutečně jedná o budoucí manželku Ferdinanda Šimona Heyrovského. V matrikách narození např. u dětí Jana Heyrovského (*1799) se uvádí dvě místa narození jeho matky Rosalie Cardello (babičky těchto dětí). Někde je uvedeno místo původu Praha a někde Březnice. V časopisu Adler se uvádělo místo jejího narození Rokycany. To je úplně falešné, jak dokazují rokycanské matriky. Pátrání ve vojenských matrikách nepřineslo objasnění.

Kdy a kde se Ferdinand Šimon Heyrovský oženil se nepodařilo zjistit, ani v oddacích matrikách zmíněných far z okolí Březnice, nebo v matrice rokycanské, ani v jiných předpokládaných matrikách. Město Rokycany bylo v době jeho příchodu do funkce purkmistra ve velmi svízelné hospodářské situaci. Požár, který 12. září 1784 zachvátil město, zničil totiž úplně 171 domů, 100 úrodou naplněných stodol, dva kostely, školu, městské brány a další objekty. Škoda byla tehdy vyčíslena na půldruhého milionu zlatých stříbra. Město bylo silně zadluženo, v nově zřízeném magistrátu vládli nepořádek, kostelní, sirotčí a špitální jmění bylo zasaňtočeno. Rozsáhlé městské lesy byly doslova drancovány, aniž by městská pokladna z jejich výtěžku dostala byť jediný zlatý. Mladý purkmistr brzy zjednal pořádek a svou nekompromisností měl hned dost nepřátel z řad bývalých radních. Jeho byt v domě čp. 17 byl několikrát zasažen útoky kamením a kusy ledu právě v době, kdy jeho choť po příchodu prvorozeného syna Jana ležela v šestinedělí.

Prvorozený syn Jan Baptista Heyrovský přišel na svět 1. října 1799. Kmotry mu byli P. Ignatius Heyrovský jako jeho strýc a místní kaplan o němž jsme se již výše zmínili, a paní Anna Talmová, vdova po bývalém městském primasovi F. Talmovi. Ta bývala kmotrou už několika sourozencům otce dítěte - F. Š. Heyrovského. Po Janovi následovaly další děti. Prvé čtyři se narodily v domě č. 17-město. V novém domě purkmistra doktora Heyrovského č. 140 se pak narodil poslední syn jménem Adolf Šimon.

V roce 1804 byl dr. Ferdinand Šimon Heyrovský obdarován spáleništěm, zahradou a chlévem od svých rodičů (bývalý dům č. 78-město). Ale tento objekt neobnovil a postavil si na jiném místě dům č. 149 (později, před rokem 1871 zbořen). Kromě toho byl vlastníkem celé řady nemovitostí v Rokycanech a dokonce kupoval pozemky i pro svou manželku, jak dokládají místní pozemkové knihy.

Město pod vedením svého purkmistra pozvolna vzkvétalo. Městské dluhy byly brzy splaceny. Kromě výstavby soukromých domů, na něž město přispívalo stavebním dřívím a kamením, byla dokončena stavba nové radnice, kostelní věže a zakoupeny nové zvony. Postavena byla i nová škola s byty pro učitele, panský dům s místnostmi, kde bylo uloženo náradí k hašení ohně. Obnovena též Pražská brána, špitál, zřízena opatrovna malých dětí (druhá v Čechách !), rozšířeny městské železářny v Klabavě a doly na železnou rudu. Byl postaven městský pivovar, flusárna (výroba potaše), nově organisovaná správa městských lesů, zřízeny dvě nové myslivny. V poddanských vsích vznikly 4 nové školy. Výnosy městského hospodářství umožnily v roce 1816, aby obec nadále platila za měšťany na ně připadající daň pozemkovou i domovní. V městském špitálu bylo tehdy opatrováno 20 chudých a zestárlých osob, které kromě jídla a ošacení dostávaly ještě finanční pomoc. Mimo špitálníky město podporovalo dalších 74 chudých osob. Započalo se také se stavbou silnic v okolí města Rokycan včetně hlavní silnice od hranic kraje berounského až k Plzni, to vše nákladem městské kasy.

Zásluhy dr. Heyrovského byly oceněny řadou čestných uznání a r. 1835 byl vyznamenán velkou zlatou medailí pro civilní zásluhy. Obec mu přitom věnovala stříbrný pohár s rytým nápisem *Náchylnost měšťanosty svého Ferdinanda Heyrovského ctí vděčnost měšťanů*. V kostele bylo slouženo Te Deum a rokycanští studenti mu věnovali oslavnou báseň, kterou dali vytisknout. Výtěžek z jejího prodeje byl věnován dětské opatrovně. Dr. Ferdinand Šimon Heyrovský se stal všemi ctěnou a uznávanou osobností města. Měl rozsáhlé styky a známosti s významnými lidmi v celém království. Samozřejmě mj. byl také váženým svědkem na svatbě Františka Palackého 16. září 1827 v Předslavi.

A v tomto prostředí plném odlesku otcovy slávy vyrůstaly děti. Tři synové Heyrovských nejprve navštěvovali triviální školu v Rokycanech. Zde byl mezi jejich prvními učiteli např. regenschori Jan Čejka (*7. 10. 1776 Cerhovice), otec věhlasného profesora lékařství na pražské universitě Med. Dr. Josefa Čejky. Po ukončení městské triviálky odešli hoši na rok do plzeňské hlavní školy. V roce 1810 byl pak zapsán Jan Heyrovský do první třídy gramatikální plzeňského premonstrátského gymnasia. Roku 1810 na týž ústav přišel Karel Heyrovský a v roce 1816 Ignác Heyrovský. Gymnasium mělo pět postupných tříd, a to 3 třídy gramatikální a 2 třídy humanitní.

Jan Heyrovský neměl v prvním semestru 1. gramatikální třídy nijak zvlášť pěkné známky, dokonce propadal z přírodopisu, ale prospěch trochu opravil ve druhém semestru. Postoupil do 2. gramatikální třídy, ale z té se 1. 2. 1811 vrátil zpět do 1. třídy a opakovat ji. Na konci druhého semestru už měl ze všech předmětů *eminence*. Ve školní roce 1811-12 obdržel 50 zlatých z nadace Anny Bydžovské, bohaté rokycanské měšťanky. Tato nadace byla určena pro studující příbuzné rodiny své zakladatelky. Ve školním roce 1811-12 měl Jan ve 2. gramatikální třídě rovněž samé *eminence*. Zůstává úsměvné, že tak vynikající znalec přírody v počátku svých studií propadal z přírodopisu. Nadání však prokázal a gymnasium nakonec absolvoval s výborným prospěchem. Tak tomu bylo i u jeho bratří Karla a Ignáce. Ve školním roce 1814-15 Jan Heyrovský své studium na gymnasiu v Plzni ukončil, bratři s dobrým prospěchem a s podporou nadace A. Bydžovské ještě zůstávali (Karel pak v 1. humanitní třídě ze studií odešel).

Když Jan Heyrovský po studiích na universitě a polytechnice v Praze vstoupil r. 1819 do služeb knížete Schwarzenberga jako bezplatný praktikant lesního úřadu v Hluboké, finančně jej zajišťoval otec. Převedl do jeho majetku některé obligace a dlužní úpisy v celkové částce 3000 zlatých. Protože syn byl do svých 24 let neplnoletý, spravoval otec toto jmění sám a každoročně soudu skládal tzv. kuratelský účet. Úroky z této jistiny byly mladému Janovi vypláceny hotově.

Podobně dr. Ferdinand Š. Heyrovský zajistil i druhého syna Karla. Karel Heyrovský se stal báňským úředníkem na Březových Horách a po založení Báňské akademie v Příbrami r. 1849 byl jedním z prvních profesorů tohoto ústavu. Přednášel důlní měřičství, nauku o hornictví, stavbu báňských strojů a geologii. Na žádost srbské vlády prozkoumal terény v tomto knížectví z hlediska praktické exploatace rudných ložisek. Spolupracoval také při zavádění nové techniky

do příbramských dolů. Jeho synové Emil, Karel, Jan a Gustav rovněž všichni studovali na plzeňském gymnasiu. Jejich otec Karel Heyrovský zemřel v Příbrami v roce 1863.

V Rokycanech po odchodu synů z domova zůstala v rodičovském domě (č. 149-město) jen dcera Aloisie Filipina Heyrovská, která se dne 27. dubna 1835 provdala za Karla Brože, doktora medicíny a fyzika královského svobodného města Rokycan. Doktor Karel Brož (*1804) pocházel ze zámožné rodiny, jeho otec byl vrchním správcem na panství Zelená Hora. Mezi pěti dětmi narozenými z manželství Aloisie Filipiny s Karlem Brožem dlužno vzpomenout syna Ladislava Brože, který se pak stal také starostou Rokycan. U manželů Brožových, kteří se r. 1838 přestěhovali do domu č. 50-město, koncertoval roku 1841 Bedřich Smetana, jak to na domě připomíná pamětní deska. Sám Smetana ve svých denících rád vzpomíná na *charamantní paní*, která velmi pěkně zazpívala několik arií.

Matka Jana Heyrovského Rosalie rozená Cardello zemřela v rokycanském domě č. 149-město, a to dne 18. února 1837 ve věku 59 let na prsní rakovinu. Její hrob u zdi chrámu sv. Trojice je ozdoben latinsky psanou deskou, zasazenou do chrámové zdi. Její manžel doktor práv Ferdinand Šimon Heyrovský, přísežný zemský advokát, purkmistr města Rokycan, ředitel rokycanského ústavu pro opatrování dětí etc. zemřel ve věku 70 let dne 2. prosince 1839 ve stejném domě, na ochrnutí mozku následkem opakované mrtvice. Hrob dr. Heyrovského na hřbitově sv. Trojice v Rokycanech je ozdoben gotickým pomníkem s českým nápisem *Zde odpočívá pan Ferdinand Šimon Heyrowský, doktor veškerých práv, purgmistr král swobodného města Rokycan, majitel welkého zlatého čestného peníze, zesnuw w Pánu dne 2ho pros. 1839, w 70tém roku stáří swého. Práce trwá na čas, odměna na wěky. Památce milovaného otce wděčné dítky.*

Vraťme se ještě k Janu Heyrovskému (1799- 1865). Ten roku 1822 složil s výborným prospěchem teoretickou a praktickou zkoušku z lesnické vědy, v létě 1829 odjel na studijní cesty po cizině. Po návratu složil ještě další odborné lesnické zkoušky ve schwarzenberských službách, se znamenitými výsledky. Oženil se dne 1. července 1832 a zápis v matrice v překladu zní:

Ženich: Urozený pán Jan Křtitel Heirovský, knížecí schwarzenberský lesní inženýr a přísežný zeměměřič, rozený v Rokycanech, manželský syn pana Ferdinanda Heirovského J.U.Dr. purkmistra královského města Rokycan a matky paní Rozalie, rozené Cardel z Prahy - věk 32 let. Nevěsta: Urozená slečna Antonie Měchurová, rozená v Praze, manželská dcera urozeného pana Jana Měchury J.U.Dr. přísežného zemského advokáta, pána a majitele statku Votín, Předslav, Habertice a Lobkovice a matky urozené paní Marie Měchurové rozené Lankisch von Hertnitz z Prahy – věk 23 let.

Z tohoto manželství se narodil dne 19. února 1834 první syn Adolf Ferdinand (kmotří Ferdinand Šimon Heyrovský a Jan Jeník rytíř z Bratřic, c.k. hejtman). Rodina Jana Heyrovského udržovala stálé, nejen příbuzenské, ale i vlastenecké styky s Františkem Palackým, který se stal švagrem Jana Heyrovského. Dne 30. prosince 1835 se Heyrovským v Praze narodila dcera Leopoldina Rosalia Maria. Dalšího roku stihl Jana Heyrovského osud jeho dědečka, když zemřela jeho manželka v šestinedělí dne 9. 1. 1836 o půl dvanácté v noci ve stáří 25 let. Zůstaly mu dvě maličké děti, o něž pečoval a přitom vykonával své náročné povolání. Tento stav nemohl trvat dlouho. Heyrovský se oženil znovu dne 24. června 1838 s Alžbětou, dcerou Antonína Friedla, ředitele netolického panství. S druhou manželkou měl celkem 5 dětí, jak naznačuje rozrod. První z nich syn Jan asi záhy zemřel, protože když se narodil další syn 20. 5. 1843 dostal opět jméno Jan.

Dva ze synů Jana Heyrovského, a to Adolf Ferdinand a Karel se oba stali vrchními lesmistry a vynikajícími odborníky v oboru. Karel byl vrchním lesmistrem v Třeboni jako jeho otec, ale zemřel v Praze. Otec Jan Heyrovský zemřel jako vrchní lesmistr v Hluboké (nad Vltavou) dne 17. května 1865. Bylo by zajímavé sledovat osudy všech jeho dětí, ale to není účelem této studie. Na rodu Heyrovských můžeme sledovat genetické vlivy. Po staletí až do současnosti se členové

tohoto rodu vyznačovali vynikajícími schopnostmi. Např. nositel Nobelovy ceny, akademik a profesor fyzikální chemie na pražské UK je každému znám. Jeho bratr JUDr. Leopold Heyrovský je proslulý entomolog, jehož zásluhy vyznamenala naše Akademie věd. Není také bez zajímavosti, že v letech 1939-1945 byl starostou v Rokycanech řídící učitel v.v. Rudolf Heyrovský. Organisoval ilegální Revoluční národní výbor, jehož byl prvním předsedou a stál v čele velké akce dodávání potravin vězňům koncentračního tábora v Mirošově. V roce 1965 byl in memoriam jmenován čestným občanem města Rokycan.

Prameny a literatura

Archiválie: Státní archiv Plzeň: Matriky f.ú. Rokycany a Bubovice
Archiv města Plzně: Matrika žáků premonstrátského gymnasia v Plzni z let 1808-1849, hlavní katalog žáků z let 1808-1819. Berní rula 1651, folio 1063.
Okresní archiv Rokycany: Spisy městského úřadu a magistrátu, kartony D II/628 a 629, Seznam domů s právem várečným z r. 1713, Pamětní kniha města Rokycan od r. 1836.
Archiv hl.m. Prahy: Matriky Praha II, fara P. Marie Sněžné (O-3, N-5, Z-3).
Státní archiv Třeboň: Matrika fary Třeboň 9/XII a Hluboká /V.
Archiv Karlovy university: sign. M8, M9 Bachmanův inventář –B8a,b, B10, B62.
Vojenský historický ústav Praha Karlín.

Knihy: Frič J. a kol.: Velké vzory našeho lesnictví; Politický a školní okres Rokycany (1898); Černá V.: Rokycany (1946); Jindřich K.: Rokycany, historie a současnost (1970); Kol.: Rokycany, Historické a kulturní skizy (1935);
Časopisy a sborníky: Čejka Josef.: Ze života Ferdinanda Š. Heyrovského. Časopis Českého muzea XXI (1847); Žán Josef: 200 let od narození Ferdinanda Heyrovského. Minulostí Rokycanska 7 (1970); Hovorka Ladislav: Tři kapitoly o doktoru Ferdinandu Šimonu Heyrovském. Tamtéž (1970); Světlík Jiří: Nejstarší rokycanské matriky. Minulostí Rokycanska 12 (1974); Majer Jiří: Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. Vlastivědný sborník Podbrdská 5 (1971).

Genealogickou práci regionálního historika pana Jiřího Světlíka z Plzně přinesly Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze v únorovém vydání svého sešitu č. 12, Praha 1976.